trecând prin latină (cu stadiile sale) şi ajungând la româna veche, cercetătoarea demonstrează că reflexivul este moştenit din latină, subliniind însă că, datorită contactului cu slavii, româna a dezvoltat forme reflexive pentru verbele ce cunoşteau în latină doar valori active (p. 131).

Structurat în şase subcapitole, capitolul **4.**, *Forme şi utilizări ale reflexivului în limba textelor vechi originale româneşti (sec. XVI-XIX) (TVOR)*, reprezintă un adevărat document de limbă, cercetătoarea procedând la un inventar al situaţiilor de apariţie a reflexivului în texte vechi originale româneşti (culte şi documente particulare), grupând patru secole de limbă română.

Andreea Soare prezintă, pe secole, ocurenţele reflexivului în texte, centrându-şi atenţia asupra formelor reflexive accentuate (**4.1.**), a cliticelor reflexive sintactice şi nonsintactice (**4.2.**), a verbelor cu alt regim şi/sau alt sens faţă de cel din limba română actuală (**4.3.**), a expresiilor şi locuţiunilor verbale (**4.4.**), cât şi asupra altor posibilităţi de redare a reflexivului (**4.5**.), pentru a conchide în final că „textele de secol XIX sunt cele mai apropiate de uzul pe care reflexivul îl cunoaşte în româna contemporană, particularitatea acestora constând în folosirea CVR/CVRP ale căror verbe au etimon grecesc (fapt datorat contextului socio-cultural şi politic de la acea vreme), verbe care în limba actuală au ieşit din uz" (p. 182).

Bazat pe un corpus considerabil de texte de limbă scrisă şi vorbită actuale, ilustrând stilurile beletristic, publicistic şi ştiinţific, ultimul capitol, **5.**, *Forme şi utilizări ale reflexivului în româna actuală*, urmăreşte ocurenţele reflexivului în româna de azi, văzute dintr-o dublă abordare, însoţite de ample comentarii. Pe de o parte, se opreşte asupra utilizării în context (verbal, adjectival, nominal, prepoziţional) a reflexivului accentuat în D. şi Ac. (**5.1.**), a cliticelor reflexive sintactice şi nonsintactice (**5.2.**). Pe de altă parte, ia în discuţie dinamica reflexivului în limba română actuală (**5.3.**), arătând că verbe consacrate de normă ca nereflexive sunt utilizate reflexiv şi invers, ceea ce întăreşte ideea că limba inovează fără întrerupere. Se cuvine subliniat aici că lucrarea Andreei Soare are un merit aparte, şi anume faptul că propune un inventar de forme din paradigma reflexivului şi interpretează construcţiile în care intră cliticele reflexive nonsintactice, fapt inexistent în alte lucrări de gramatică românească.

În final, cercetătoarea conchide că „Reflexivul este o constantă în evoluţia limbii române (în sensul prezenţei permanente), tipologia acestuia s-a păstrat de-a lungul secolelor, în ciuda faptului că fiecare epocă inovează, schimbând registre sintactice, sensuri, renunţând la unele forme, preferând altele, readucând la lumină forme vechi sau creând forme noi" (p. 236).

În concluzie, se poate afirma că, prin cercetarea Andreei Soare, literatura românească de specialitate se bucură de o reuşită monografie a reflexivului românesc.

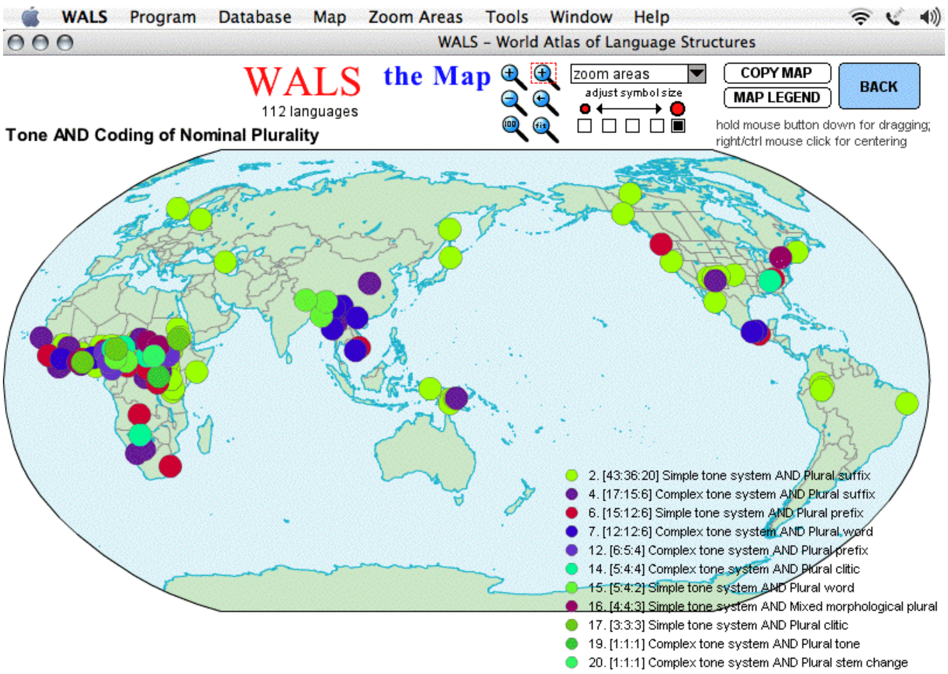
MARIA ALDEA
Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

The World Atlas of Language Structures (WALS). Editat de MARTIN HASPELMATH, MATTHEW S. DRYER, DAVID GIL şi BERNARD COMRIE, Oxford, Oxford University Press, 2005, 712 pagini şi CD

WALS este acel gen de carte de referinţă care apare o dată la un secol şi care defineşte un domeniu ştiinţific pentru tot atâta vreme, în acelaşi timp un atlas lingvistic şi o *summa linguistica*, care a beneficiat de expertiza celor mai importanţi specialişti în tipologie lingvistică, precum şi de sprijinul Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology din Leipzig, cel care asigură şi ediţia on-line (http://wals.info/).

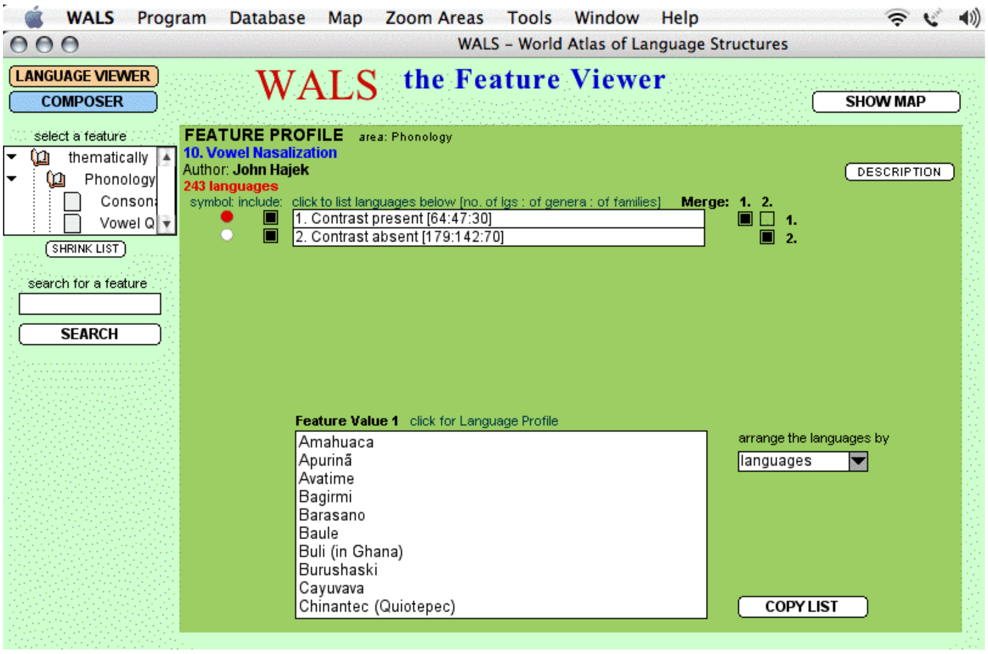
Nucleul echipei care a elaborat WALS este format din cercetători şi profesori de la Max Planck Institute. Coordonatorul, Martin Haspelmath, este specialist în morfologie (*Understanding Morphology*), care s-a interesat mai târziu de lingvistica de contact, mai ales în ceea ce priveşte limbile europene, readucând în atenţie şi refondând conceptul de Standard Average European (SAE) propus de B. L. Whorf în 1941 (Haspelmath 2002). Matthew Dryer este profesor şi specialist al limbilor din zona Papua-Noua Guinee, iar lucrările sale privesc mai ales tipologia sintactică şi ordinea cuvintelor (Dryer 2007). David Gil a studiat tipologia numeralelor şi a cuantificatorilor în general; este specialist în limbile sud-est asiatice (mai ales indoneziană) şi se implică în diverse proiecte de documentare şi protejare a limbilor ameninţate cu dispariţia din această zonă (Gil 2000). Bernard Comrie este specialist în limbile caucaziene şi un om de ştiinţă total, care de-a lungul carierei sale a abordat varii aspecte ale lingvisticii, mai ales probleme legate de apariţia limbajului şi de legătura limbă – cogniţie (Comrie 1976, 1985). La atlas au contribuit numeroşi alţi savanţi, specialişti ai aspectelor tratate în diversele capitole şi, fără excepţie, lingvişti de teren.

După cum o spune şi titlul, WALS se înscrie în lunga deja tradiţie europeană a atlaselor lingvistice, fiind totodată de o noutate profundă, în primul rând prin aria geografică acoperită, apoi prin vasta documentaţie şi mijloacele tehnice moderne utilizate. În mod tradiţional, atlasele lingvistice se înscriu în două categorii: cele care prezintă repartiţia unor trăsături într-o anumită arie şi cele care prezintă distribuţia geografică a limbilor sau a varietăţilor. WALS reuşeste să fie ambele la un loc, la scara întregii planete. Ca atlas, WALS poate fi folosit şi ca o introducere sau o privire de ansamblu socio-lingvistică asupra lumii, şi ca instrument de studiu al diferitelor arii lingvistice. Hărţile din ediţia imprimată au un corespondent interactiv pe CD, care permite, în plus, combinarea criteriilor de căutare şi personalizarea hărţilor. Invers interogat, atlasul furnizează un profil lingvistic pentru fiecare din cele 2 560 de limbi indexate, pe criteriile abordate.

1. Exemplu de căutare combinată: sisteme tonale simple sau complexe şi marcarea pluralului: comparaţia arată că tonul are foarte rar rolul de a marca pluralul substantivelor (prima funcţie morfologică semnalată chiar de autorul capitolului „Tonuri”, Ian Maddieson, în prezentare) – trăsătura nr. 19 fiind prezentă la o singură limbă din cele 112 care au tonuri.

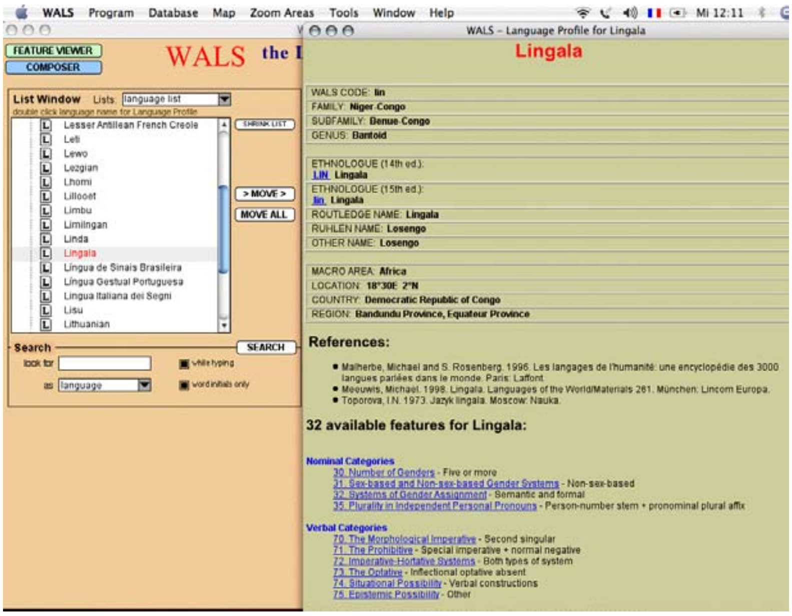
Trăsăturile luate în considerare se organizează în opt mari tematici: fonologie, morfologie, categorii nominale, sintaxă nominală, categorii verbale, ordinea cuvintelor, propoziţia simplă, fraza complexă, totalizând 128 de trăsături foarte detaliate. Astfel, secţiunea despre categoriile verbale (16 capitole) cuprinde, între altele, patru capitole consacrate timpului şi aspectului, nouă dedicate modurilor şi modalităţii. La acestea se adaugă câteva secţiuni suplimentare: lexic (tratând mai ales tipologia distincţiei părţilor corpului), limbajul semnelor, sunete para-lingvistice (limbi şuierate, clicuri etc.) şi sistemele de scriere.

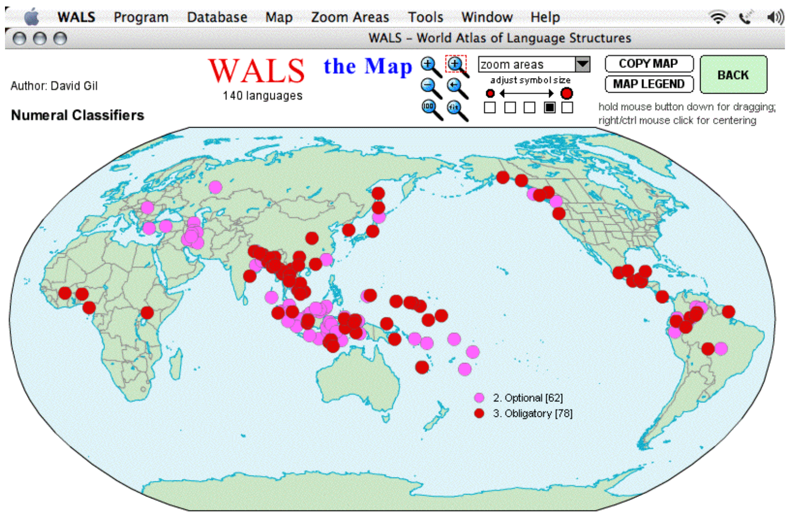
2. Prezentarea unei trăsături (aici: nazalizarea vocalelor) în versiunea interactivă

Fiecare capitol cuprinde una sau mai multe hărţi, precedate de un articol care analizează trăsătura în discuţie, propune un comentariu pe marginea hărţii, plasează trăsătura discutată în legătură cu alte trăsături pertinente şi furnizează bibliografia de referinţă. Versiunea interactivă pe CD propune la rubrica *Description* textul complet prezent în versiunea imprimată, în format .pdf, şi permite în acelaşi timp accesul la profilul lingvistic al fiecărei limbi, la exemple, precum şi la lista bibliografică pentru fiecare limbă sau trăsătură analizată (vezi prima imagine din pagina alăturată).

Din punct de vedere ştiinţific, WALS nu este o operă inovatoare şi nu propune o nouă teorie sau viziune asupra limbajului. Marele merit al acestei cărţi este de a rezuma şi de a prezenta în paralel date şi interpretări existente din toate domeniile lingvisticii, ceea ce a permis autorilor să scoată la lumină corespondenţe surprinzătoare între diverse trăsături ori arii. Mai ales în domeniul geografiei lingvistice, WALS are marele merit de a fi readus în atenţie importanţa contactului lingvistic pentru evoluţia limbilor şi de a fi indicat uneori (aşa cum este cazul ariei europene) o mai mare importanţă a contactului decât se credea, şi, în acelaşi timp, de a fi permis o mai clară vizualizare (şi deci conştientizare) a altor fenomene geografice, cum ar fi efectul de enclavă (Caucaz şi Himalaya) sau existenţa unei macro-arii circumpacifice (cf. Bickel, Nichols 2005) (vezi a doua imagine din pagina următoare).

3. Fişă de prezentare a unei limbi (aici: Lingala)

4. Harta răspândirii clasificatorilor nominali (concentrare mai ales în macro-aria circumpacifică)

De un mare interes este WALS şi pentru lingvistica cognitivă (în sensul restrâns, de analiză a limbajului ca o cale de acces spre înţelegerea proceselor de gândire, cf. Lazard 2001). WALS pune astfel în evidenţă procedee recurente de codare morfo-sintactică în limbi neînrudite şi fără contact, indiciu posibil, în teorii cognitive cum ar fi Kemmer 1998, al unor mecanisme cognitive general umane. Capitolele dedicate lexicului (10 capitole, dintre care: braţ/mână, deget/mână, baze de numeraţie, numărul categoriilor de culori) sunt o resursă inepuizabilă pentru studii de tip istorico-cognitiv în linia lui Dworkin 2006, în timp ce ultimul capitol de lexic (distribuţia cuvintelor pentru 'ceai') este un strălucit exemplu de analiză în domeniul circulaţiei noţiunilor culturale, de mare interes atât pentru lingvistica istorică cât şi pentru istoria culturală în general.

În sfârşit, complementul interactiv pe CD este o excelentă sugestie şi un excelent punct de plecare pentru numeroase analize de detaliu care ar viza corelarea a două sau mai multe trăsături, cu implicaţii areale sau cognitive, ori studii punctuale care ar viza descrierea mai fină a profilului lingvistic al unei limbi individuale.

Pentru toate acestea – bogăţia documentaţiei, interesul pentru aproape toate domeniile lingvisticii, posibilităţile infinite de studiu plecând de la el –, *Atlasul mondial al structurilor limbajului* (WALS) o achiziţie salutară a BCU Cluj, este, dincolo de efortul financiar deloc neglijabil, o lucrare de referinţă care va folosi atât cercetătorilor, cât şi profesorilor de lingvistică şi studenţilor.

REFERINŢE

Bickel, Nichols 2005 = B. Bickel, J. Nichols, *Areal patterns in the WALS data*. Conferinţă la ALT VI, Sumatra, 2005.

Comrie 1976 = B. Comrie, *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge, Cambridge University Press (Cambridge Textbooks in Linguistics), 1976 (ediţii revăzute şi corectate: 1978, 1981, reeditat 1985, 1987, 1989, 1991, 1993, 1995).

Comrie 1985 = B. Comrie, *Tense*, Cambridge, Cambridge University Press (Cambridge Textbooks in Linguistics), 1985 (reeditat în 1986 şi 1987).

Dryer 2007 = Matthew S. Dryer, *Word order*, în T. Shopen (ed.), *Clause Structure, Language Typology and Syntactic Description*, vol. I, Second Edition, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.

Dworkin 2006 = Steven N. Dworkin, *Recent developments in Spanish (and Romance) historical semantics*, în Timothy L. Face, Carol A. Klee (eds.), *Selected Proceedings of the 8th Hispanic Linguistics Symposium*, Somerville, Cascadilla Proceedings Project, 2006, p. 50-57.

Gil 2000 = David Gil, *Syntactic Categories, Cross-Linguistic Variation and Universal Grammar*, în P. M. Vogel, B. Comrie (eds.), *Approaches to the Typology of Word Classes, Empirical Approaches to Language Typology*, Berlin – New York, Mouton, 2000, p. 173-216.

Haspelmath, Sims 2002 = M. Haspelmath, A. Sims, *Understanding Morphology*, London, Arnold, 2002

Kemmer 1998 = Suzanne Kemmer, *Human cognition and the elaboration of events: some universal conceptual categories*, în Michael Tomasello (ed.), *The New Psychology of Language*, vol. II, Mahwah, Lawrence Erlbaum, 1998, p. 89-118.

Lazard 2001 = G. Lazard, *Études de linguistique générale: typologie grammaticale*, Louvain, Peeters, 2001 (mai ales cap. *La quête des universaux sémantiques en linguistique*, p. 47-56).

Whorf 1941 = Benjamin L. Whorf, *The relation of habitual thought and behavior to language*, în L. Spier (ed.), *Language, culture, and personality: essays in memory of Edward Sapir*, Menasha, Wis., Sapir Memorial Publication Fund (reluat în *Language, Thought, and Reality*, MIT Press, 1956].

CRISTIANA PAPAHAGI
Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj- Napoca, str. Horea, 31